

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 001.9:374.7-055.52(09)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-108-1>**ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА БАТЬКІВ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ЄВГЕНА ІВАНОВИЧА ПЕТУХОВА (1925–1989) В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ**

Федяєва Валентина Леонідівна,
докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова

Херсонський державний університет

valentina.fediaieva@gmail.com

orcid.org/0009-0000-4934-6406

Блах Валерія Сергіївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова

Херсонський державний університет

blah@ksu.ks.ua

orcid.org/0000-0001-6349-1183

Метою статті є аналіз науково-педагогічних праць доктора педагогічних наук, професора Євгена Петухова з питань сімейного виховання. Особливу увагу приділено вивченню робіт, присвячених проблемі педагогічної освіти батьків у 1970–1980-х роках ХХ ст. в Україні, зокрема на Херсонщині.

Для досягнення мети було використано низку сучасних наукових підходів: синергетичний, регіональний, педагогічної герменевтики та **методи**: аналіз наукової та науково-методичної літератури, у якій розкрито особливості виховання дітей у сім'ї в другій половині ХХ ст.; вивчення праць Євгена Івановича Петухова, у яких обґрунтовано теоретичні засади і практику реалізації сімейного виховання, зокрема системи педагогічної освіти батьків за різними формами і місцем її проведення; аналіз матеріалів кафедри педагогіки Херсонського педагогічного інституту 70–80-х років ХХ ст. із науково-методичного та організаційно-педагогічного забезпечення системи педагогічної освіти батьків; історико-порівняльний, систематизації та ін.

За результатами дослідження: 1) встановлено, що у наукових і науково-методичних працях ученого провідне місце посідали питання місця і ролі сім'ї у вихованні дітей; питання спільної роботи сім'ї, школи, громадськості, підприємства, викладачів педагогічного інституту; педагогічної освіти за моделлю, відмінною до тієї, що існувала, зокрема її організації не просто в школі, а безпосередньо на підприємстві; питання підготовки майбутніх учителів до роботи з батьками; 2) показано, що питання організації педагогічної освіти батьків у структурі сімейного виховання розглядаються комплексно, системно, послідовно, через тогочасну сімейну політику в країні; 3) обґрунтовано, що колективом кафедри під керівництвом Євгена Петухова на допомогу організаторам педагогічної освіти батьків було розроблено чіткий, науково виважений управлінський супровід, інформаційні матеріали з актуальних питань педагогіки та психології, відбувалася постійна підготовка лекторів; 4) доведено, що спадщина Євгена Петухова є важливим складником сімейної педагогіки, де чітко підкреслено важливість педагогічної освіти батьків і що вона була, є та буде обов'язковою у структурі сімейного виховання.

Висновки. Науковий пошук засвідчив, що багатоаспектна спадщина Євгена Петухова розглядає важливі питання соціалізації дітей і молоді і є актуальною сьогодні. У своїх працях учений порушив багато важливих проблем із виховання, зокрема сімейного, акцентувавши увагу на педагогічній освіті батьків. У своїх дослідженнях обґрунтував її теоретичні засади та шляхи практичної реалізації.

Ключові слова: сім'я, педагогіка сім'ї, сімейне виховання, педагогічна освіта батьків, спільна робота сім'ї та школи.

PARENTAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE SCIENTIFIC LEGACY OF YEVGENY IVANOVYCH PETUKHOV (1925–1989) WITHIN A HISTORICAL FRAMEWORK

Fediaieva Valentina Leonidivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy,
Psychology and Educational Management named after Prof. E. Petukhov

Kherson State University
valentina.fediaieva@gmail.com
orcid.org/0009-0000-4934-6406

Blakh Valeriia Serhiivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Pedagogy, Psychology and Educational Management
named after Prof. E. Petukhov

Kherson State University
blah@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0001-6349-1183

The purpose of the article is to analyze the scientific and pedagogical works of Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Yevhen Petukhov on family education. The article describes works devoted to the problem of pedagogical education of parents in the 1970s–1980s of the 20th century in Ukraine, in particular in the Kherson region.

To achieve the goal, the following modern scientific approaches were applied: synergetic, regional, pedagogical hermeneutics and methods: analysis of scientific, scientific and methodological literature, demonstrating the features of raising children in the family in the second half of the 20th century; study of the works of Yevgen Petukhov, which substantiates the theoretical principles and practice of implementing family education, in particular, the system of pedagogical education of parents in various forms and places of its implementation; analysis of materials from the Department of Pedagogy of the Kherson Pedagogical Institute in the 70s-80s of the 20th century on the scientific and methodological, organizational and pedagogical support of the system of pedagogical education of parents; historical and comparative methods, systematization, etc.

According to the results of the study:

1) it was established that in the scientific and scientific-methodical works of the scientist, the leading place was occupied by the issues of the place and role of the family in raising children; issues of joint work of the family, school, public, enterprise, teachers of the pedagogical institute; pedagogical education according to the model – different from the one that existed, in particular, its organization not just at school, but directly at the enterprise; issues of training future teachers to work with parents;

2) it was shown that the issues of organizing pedagogical education of parents in the structure of family education are considered comprehensively, systematically, consistently, through the contemporary family policy in the country;

3) it was substantiated that the department staff under the leadership of Yevgen Petukhov developed clear, scientifically balanced management support, information materials on topical issues of pedagogy and psychology to help the organizers of pedagogical education of parents, and constant training of lecturers was carried out;

4) it is proven that the legacy of Yevgen Petukhov is an important component of family pedagogy, which clearly emphasizes the importance of parental pedagogical education and that it was, is and will be mandatory in the structure of family education.

Conclusions. Scientific research has shown that the multifaceted heritage of Yevgen Petukhov considers important issues of socialization of children and young people and this is actuality today. In his works, the scientist raised many important issues of education, in particular, family education, focusing on the pedagogical education of parents. In his research, he substantiated its theoretical principles and ways of practical implementation.

Key words: *family, family pedagogy, family education, pedagogical education of parents, work of family and school together.*

Вступ. На всіх історичних етапах розвитку України виховання дитини у сім'ї було пріоритетним, базувалося на історичній виховній традиції українців з урахуванням нових вимог і підходів до формування громадянина України. Сім'я – провідний інститут соціалізації дитини,

оскільки саме там закладаються основи соціальної взаємодії.

Підвищення виховного потенціалу сім'ї та відповідальності за долю майбутнього покоління в умовах сьогодення актуалізує проблему дослідження теорії й практики сімейного вихо-

вання у педагогічній науці, особливо в умовах освітніх трансформацій, за яких батьки стикаються з безліччю проблем, викликів, сподівань. Все це вимагає допомоги батькам, сім'ї у цілому у вирішенні множинних питань у вихованні дитини та прогнозуванні подальших напрямів розвитку сімейного виховання у майбутньому з урахуванням історичного шляху, який вона пройшла, проходить зараз, спрямовуючи свою діяльність у майбутнє.

Аналіз наукових розвідок. Питання вивчення теорії, історії та практики виховання дітей в історії освіти України було, є і буде завжди важливим, про що свідчать праці відомих українських педагогів-науковців у царині педагогіки сім'ї: В. Кравця, В. Постового, О. Безлюдного, Т. Кравченко, В. Федяєвої та ін.

Не викликає сумніву розуміння того, що одним із найбільш надійних джерел розбудови національної системи освіти, сімейного виховання, зокрема, є історико-педагогічні здобутки її становлення та розвитку на різних рівнях, на різних етапах, у різних інститутах соціалізації, у різних регіонах України, за різною системою підготовки дорослих до роботи з дітьми.

Маємо на увазі залучення різних інституцій до вирішення нагальних питань сімейного виховання, у тому числі закладів вищої освіти. Особлива відповідальність у цій системі покладається на заклади вищої педагогічної освіти, і це усталена історична традиція, витоки якої закладені не одним поколінням викладачів педагогічних інститутів, зокрема Херсонського державного університету, де на кафедрі педагогіки ефективно й системно вирішувалися ці завдання, зокрема в 70–90-х роках, під керівництвом Євгена Івановича Петухова. На жаль, сьогодні його спадщина недостатньо вивчена і досліджена. Цьому є низка пояснень, і одне із них – пасивне вивчення педагогічних постатей, які займалися наукою, готували майбутніх педагогів на регіональному рівні і тільки на початку XXI ст. увійшли в наукове предметне поле історії освіти України. Сьогодні життя, діяльність, спадщина Євгена Івановича Петухова розкрита в працях його доньки Л. Петухової (Петухова, 1997), також окремим аспектам вивчення наукових ідей вченого присвячено публікації його колег Л. Бабіч (Бабіч, 2005), В. Кузьменка, Є. Голобородько та ін.

Необхідно підкреслити, що питанням сімейного виховання Є. Петухов надавав значну увагу, вони були постійно в предметному полі дослідження та впровадження в практичну діяльність як закладів освіти Херсонщини, так і країни. Проблеми сімейного виховання у зазначений період знайшли ґрунтовне висвітлення в багатьох працях ученого: у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук «Педагогічні основи попередження

відхилень у моральному розвитку й поведінці школярів» (1986), публікація: «Коли в сім'ї школяр» (1972), «Оцінне опитування як метод дослідження спільної роботи школи і сім'ї» (1975), «Зміцнення взаємостосунків у сім'ї – одна з умов попередження педагогічної занедбаності учнів» (1976), «Запобігання відхиленням у поведінці школярів» (1992); методичних рекомендаціях: «Питання роботи школи з сім'єю» (1987), «Педагогічний всеобуч для батьків на підприємствах» (1988) та ін. Велику увагу приділяв Євген Іванович висвітленню питань сімейного виховання на сторінках провідної газети на Херсонщині «Наддніпряньська правда» (у цьому виданні було понад 80 публікацій із питань освіти, адресованих батькам. Учений брав постійну участь у науково-практичних конференціях, науково-методичних об'єднаннях учителів, на яких практично завжди розкривав актуальні питання сімейного виховання. Особливе місце у його науково-професійній діяльності займала просвітницька робота, зокрема очолюючи секцію педагогічних наук товариства «Знання», Євген Петухов постійно готував для лекторів відповідні матеріали для освітньої роботи з батьками.

Для підготовки вчителів, студентів до роботи з батьками на кафедрі педагогіки було розроблено низку науково-практичних матеріалів з актуальних питань виховання дітей у сім'ї, особливий акцент у яких робився на практиці такої роботи, розкривалися рекомендації щодо її адаптації в роботі інших сімей. Євген Іванович був глибоко переконаний у тому, що успішність сімейного виховання великою мірою залежить від професійності вчителя, від його вміння налагодити спільну роботу сім'ї, школи, громадськості з виховання дітей, зокрема формування основ моральності й належної поведінки. У своїх працях учений наголошував на прямій залежності появи таких явищ, як педагогічна занедбаність, неповнолітні правопорушники, від неефективної роботи з ними в сім'ї. Так, у праці «Запобігання відхиленням у поведінці школярів» учений підкреслює, що «...внаслідок неправильного розвитку стосунків у сім'ї, дефектів сімейного виховання, за нездорових взаємин між батьками дитина засвоює негативні звички поведінки, у неї можуть формуватися спотворені моральні уявлення, а мимовільна участь у конфліктах, негативні переживання інколи породжують стресові стани, призводять до неврозів, емоційної нестійкості, замкненості, уповільнення психічного розвитку» (Кобзар, Петухов, 1992). Уважаючи сім'ю «первинним колективом школяра», Євген Іванович зосереджує увагу на вирішенні нагальних питань у сімейному вихованні, доводить, що шлях підвищення рівня виховної роботи з дітьми у сім'ї – наполеглива

спільна робота сім'ї та школи з виховання дітей, а отже, системна науково-педагогічна підготовка всіх причетних до цієї надважливої справи людей за різними формами навчання.

Вивчення науково-методичної спадщини вченого з питань сімейного виховання дало можливість виокремити провідні ідеї, здобутки, теоретичні положення та практику виховання дітей у сім'ї. Зокрема, це роль сім'ї у вихованні дитини; роль учителя в об'єднанні зусиль школи і сім'ї в успішному вихованні дітей («вчитель – координатор, консультант із важливих та нагальних питань» із сімейного виховання); підготовка майбутнього вчителя, педагога, класного керівника, управлінця в освіті з питань сімейного виховання та організації роботи із сім'ями, де «росте школяр»; психолого-педагогічна освіта батьків за різними формами навчання; науково-педагогічні дослідження в предметному науковому полі сімейної педагогіки; вивчення і аналіз практики реалізації сімейного виховання на Херсонщині. Такий широкий спектр змістових ліній свідчить про розроблення проблем виховання дітей у сім'ї як на теоретичному рівні, так і практичному в конкретний історичний період, визначений нами у попередніх дослідженнях, – розвиток педагогіки сім'ї в Україні у 1950–1980-х роках ХХ ст., за якого «система освіти й виховання... вибудовувалася на поєднанні батьківського і суспільного виховання. Творці виховної ідеології цього періоду поставили завдання щодо оволодіння батьками необхідними психолого-педагогічними знаннями... Формування педагогічної грамотності батьків посіло чільне місце у програмах, навчальній літературі батьківського педагогічного всеобучу, стало предметом обговорення в трудових колективах... запроваджувалися різноманітні форми роботи з батьками» (Петухов, 1972). У цей період утілювалася практика педагогічної освіти батьків, обґрунтована як на теоретичному, так і на практичному рівні відомим українським ученим Василем Олександровичем Сухомлинським. Це була програма роботи Батьківської школи (Сухомлинський, 1976). У цілому практика педагогічної освіти батьків, розроблена В. Сухомлинським, започаткувала створення в країні системи різних форм роботи школи з батькам щодо їхньої педагогічної грамотності.

Аналіз науково-педагогічної спадщини Євгена Петухова, одного із фундаторів соціальної педагогіки в Україні, засвідчив, що питання виховання дитини в сім'ї стали провідним напрямом його наукового пошуку. Сьогодні можна з упевненістю сказати, що своєю працею у царині педагогіки сім'ї Євген Іванович Петухов заклав основи формування наукової школи на кафедрі педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова «Соціа-

лізація дитини в сім'ї: теорія, історія, практика» під керівництвом проф. Валентини Федяєвої, дослідники якої розкрили історію розвитку теорії й практики виховання дітей в сім'ї на різних історичних етапах розвитку України, зосередивши увагу і на регіональному рівні (https://www.kspu.edu/About/Faculty/FEElementaryEdu/ChairPedagPsychology/naukova_shkola.aspx).

Сьогодні в складних воєнних умовах виховання дітей у різних інститутах соціалізації, у тому числі й у сім'ї, яка постійно відчуває біль і страждання від агресії, зміни умов і місця проживання, відсутність належної комунікації з однокласниками, переживання за батьків, братів, учителів, які боронять Україну від загарбників, ми звертаємося до наукової спадщини професора Євгена Петухова, шукаємо відповідь на багато складних запитань і розуміємо, що перш за все – у реалізації завдань сімейного виховання, у послідовній реалізації державної сімейної політики, на яких наголошував Євген Петухов. Особлива увага приділялася питанням педагогічної грамотності батьків, вони вченим вивчалися досить ґрунтовно, послідовно, визначалися причинно-наслідкові зв'язки результатів такої роботи за її різними формами організації. Такий науковий аналіз, розуміння і бачення шляхів підвищення її ефективності знайшло науково-методичне й організаційно-педагогічне забезпечення на кафедрі педагогіки тодішнього педагогічного інституту під керівництвом професора Є. Петухова, зокрема на кафедрі розроблялися відповідні рекомендації з питань педагогічної освіти батьків, які постійно оновлювалися, доповнювалися, втілювалися в практику підготовки майбутніх учителів, учителів-практиків, навчання батьків як у школах, так і на підприємствах.

Слід наголосити, що особливе місце в системі батьківського всеобучу за Петуховим на відміну від системи, що втілювалася в країні, посідає модель такої роботи з батьками на підприємствах. Про таку модель Євген Іванович уперше наголосив у 1986 р. на Всесоюзній науковій конференції з питань освіти у місті Єревані. Така пропозиція вченого з Херсонщини була сприйнята неоднозначно. Ним була запропонована «ідея про створення системи педагогічного всеобучу батьків, яка включала би педагогічну підготовку батьків на підприємствах, де вони працюють. Пропозиція була сприйнята більш ніж стримано. Присутні на конференції педагоги висловили сумніви з приводу того, що школі буде важко організувати такий всеобуч на підприємстві, а віддати цю справу в руки підприємства буде професійно не виправдано» (Петухов, 1975: 4).

Але не таким був Євген Іванович, щоб задумане, теоретично обґрунтоване, практично

реальне і життєво необхідне було не реалізоване. «Повернувшись з Єревану, ми приступили до практичного розроблення системи педагогічної освіти для батьків на підприємстві. Розпочався експеримент», – зазначає Є. Петухов у передмові до методичних рекомендацій для організаторів педагогічної просвіти батьків у загальноосвітніх школах і радах сприяння сім'ї і школі на виробничих підприємствах «Педагогічний всеобуч для батьків на підприємствах» (Петухов, 1988).

Вивчення праць із питань організації навчання батьків на підприємстві засвідчило, що така модель побудови педагогічного всеобучу базувалася на чітко визначеній меті, завданнях, змісті, формах, методах, прийомах роботи як самого навчання, так і управління із залученням викладачів інституту, вчителів школи, організаторів від виробництва. Отже, мета полягала у систематичності й ґрунтовності знань з основ педагогіки й психології відповідно до вимог тогочасного виховання дітей у сім'ї. Також практика організації такої моделі навчання базувалася на аналізі існуючої системи педагогічного всеобучу, виявленні проблемних питань під час її організації за типовою практикою в школах та недопущення в нових реаліях. Така попередня аналітична й дослідницька робота сприяла розробленню нової моделі педагогічної освіти батьків на підприємстві. Уперше вона була втілена у спільній роботі колективу Цюрупинського (сьогодні це місто Олешки Херсонської області) целюлозно-паперового комбінату, середньої загальноосвітньої школи № 2 м. Цюрупинська і кафедри педагогіки Херсонського державного педагогічного інституту (нині – Херсонський державний університет). Така організаційно-педагогічна робота сприяла створенню й успішному функціонуванню на цьому підприємстві батьківського університету, який за рекомендацією організаторів отримав назву «Педагогічний профілакторій».

Необхідно підкреслити, що у цілому практика отримання батьками знань із педагогіки й психології здійснювалася за різними формами і місцем проведення: як безпосередньо в школі, так і на підприємствах, у радгоспах та їхніх структурних підрозділах (як правило, до окремих лекцій долучалися лектори товариства «Знання», лектори інших суспільно-громадських об'єднань, викладачі закладів вищої освіти). Що стосується школи, то заняття проводилися щомісячно у «Шкільному батьківському університеті» за типовою програмою. Також в окремих школах у 70–80 роках ХХ ст. такі осередки навчання батьків мали назву «Педагогічний лекторій». Як ми вже зазначили раніше, свої особливості у призначенні, змісті, науково-методичному й організаційно-педагогічному забезпеченні мала робота «Педаго-

гічного профілакторію», розроблена і втілена в практику під керівництвом професора Євгена Івановича Петухова. Відмінність її полягала в тому, що така програма обговорювалася на спільному засіданні його організаторів: педагогічною радою школи, батьківським комітетом спільно з адміністрацією підприємства, викладачами кафедри педагогіки – консультантами. Особливість такого плану полягала в тому, що він одночасно був розрахований на навчання в батьківському університеті, що діяв у школі та при підприємстві – «Педагогічному профілакторії». Що малося на увазі за такого планування? В один і той же місяць визначена тема для обговорення, наприклад «Навчальна праця школяра в сім'ї» розглядалася з батьками як в умовах школи, так і на підприємстві (Петухов, Вайханський, Гедвілло, 1988). Аналіз вивчення матеріалів організації роботи з батьками засвідчив, що досить різними були теми і форми проведення занять, на яких батьки вивчали актуальні питання педагогіки сім'ї: моральне виховання дитини в сім'ї; урахування вікових особливостей виховання дитини в сім'ї; виховання соціальної активності школярів у сім'ї; трудове виховання у структурі сімейного виховання; батькам про правове виховання учнів; організація літнього відпочинку дітей та ін. (Петухов, 1989). Слід зазначити, що на розгляд у системі педагогічної освіти батьків у такій моделі могли виноситися й інші питання, які досить широко були представлені в різних програмах для батьківських університетів, зокрема за спадщиною Василя Сухомлинського (Сухомлинський, 1976). Із позиції сьогодення необхідно говорити, що за змістом такі лекції відповідали тогочасній освітній та сімейній політиці, базувалися на ідеологічному складнику, на прагненні підпорядкування сімейного виховання шкільному.

Але якщо розглядати ключові проблеми виховання дитини в сім'ї, то і в умовах сьогодення вони є актуальними, важливими і мають нове змістове наповнення. Також відзначаємо, що система педагогічної освіти батьків у спадщині Євгена Петухова мала своє особливе науково-методичне та організаційно-педагогічне забезпечення, яке відповідало самій схемі організації такої роботи відповідно до місця проведення занять: школи чи заводу. Що стосується форм роботи на підприємстві, то в «Педагогічному профілакторії» батькам із різних питань сімейного виховання надавалася вчителями школи «педагогічна інформація (за визначеною планом темою)» (Петухов, Вайханський, Гедвілло, 1988), потім пропонувалися окремі практичні завдання для поглибленого самостійного засвоєння теми. Наприклад, прочитати рекомендовану літературу за проблемою, заслухати досвід окремих батьків роботи з дітьми за темою, що

розглядалася; також пропонувався як варіант круглий стіл на тему «Ваша думка» та ін. У цілому питання розглядалося комплексно, як на теоретичному, так і на практичному рівні, що є досить актуальним в умовах сьогодення. Також чинне місце в роботі з батьками на підприємстві посідали «педсемінари», до яких були залучені всі батьки, а заняття проводили досвідчені вчителі школи. До семінару готувалися за запланованою темою як батьки, так і вчителі, ґрунтовно розроблявся методичний матеріал, готувалися питання для обговорення (варіанти для дискусії) тощо. Зокрема, кафедрою педагогіки під керівництвом Є. Петухова рекомендувався матеріал за темою, що буде вивчатися. Наприклад, за темою «Про самостійність дітей у сім'ї і порушення взаємостосунків їх із батьками» було підготовлено теоретичний виклад і розроблено «Інструктивно-методичні поради до проведення семінарського заняття в структурних підрозділах заводу», що включали до плану бесіди таку тематику: «Приклади виховання самостійності у дітей. Самостійність як педагогічна категорія»; «Реформа школи про виховання самостійності у дітей у системі правильного радянського виховання»; «Методика виховання самостійності. Роль довіри дитини у цій роботі» (Петухов, Вайханський, Гедвілло, 1988).

Також методичні рекомендації включали низку питань для дискусії на заняттях, практичні завдання батькам, рекомендовану літературу. Вивчення питання педагогічної системи батьків, утіленої за такою моделлю, засвідчило, що це була цілісна система, організаторами якої були школа, сім'я, підприємство, кафедри педагогіки, психології, трудового навчання Херсонського педагогічного інституту (сьогодні – ХДУ). Особливо необхідно підкреслити, що цими трьома структурними підрозділами педагогічного інституту було підготовлено тематичний методичний матеріал за кожною темою:

1. Інструктивно-методичну інформацію до занять лекторію.

2. Інструктивно-методичні поради до проведення педагогічної інформації у групах керівного складу університету ХЦПЗ.

3. Інструктивно-методичні поради до проведення семінарського заняття заводу ХЦПЗ (Петухов, 1988).

Також цими структурними підрозділами інституту було розроблено положення для вирішення організаційних питань та питань управління, що надзвичайно важливо в умовах сьогодення, яке включало загальні питання організації навчання батьків на підприємстві, конкретизацію роботи в окремих структурних підрозділах підприємства, а також функціональні обов'язки старости групи виробничої

зміни (навчалися батьки відповідно до або після робочої зміни) (Петухов, 1989).

На нашу думку, така системна робота з педагогічної освіти батьків за різними формами і місцем проведення була новою, вирішувала нагальні питання сімейного виховання в тогочасних умовах і є актуальною за своїм науково-методичним та організаційно-педагогічним забезпеченням. Важливим є те, що у процесі організації навчання батьків були об'єднані зусилля всіх зацікавлених сторін, а об'єднуючою стала кафедра педагогіки під керівництвом Євгена Івановича Петухова. У такій моделі спільної роботи сім'ї, школи, підприємства, кафедри закладу вищої освіти також вирішувалося надзвичайно важливе сьогодне питання – підготовка майбутнього вчителя до роботи з батьками. У своїх працях учений не один раз наголошував: «Робота з батьками – одна зі складніших задач багатогранної діяльності вихователя. Правильна організація її вимагає глибоких і всебічних знань психології, індивідуальних особливостей учнів, конкретних умов їх розвитку в сім'ї, методики сімейного виховання» (Кобзар, Петухов, 1992).

Таким чином, реалізація завдань сімейного виховання, на думку вченого, багато в чому залежить від підготовки до неї вчителя. На ній учений наголошував неодноразово, втілював у практику, що може бути окремим питанням у дослідженні його спадщини та використаним у підготовці сучасного вчителя за інноваційними технологіями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіч Л.В., Петухов Є.І. Про дитину «як рентгєнівський апарат школи і сім'ї» та її соціальне перевиховання. *Таврійський вісник освіти*. 2005. № 3(11). С. 5–16. URL: <https://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-%E2%84%9611.pdf>
2. Запобігання відхиленням у поведінці школярів / за ред. Б.С. Кобзаря, Є.І. Петухова. Київ : Вища школа, 1992. 143 с.
3. Педагогический всеобуч для родителей на предприятии. Методические рекомендации для организаторов педагогического просвещения родителей в общеобразовательных школах и советах содействия семье и школе на производственных предприятиях / сост. Е.И. Петухов, С.С. Вайханский, А.И. Гедвилло. Херсон : ХГПИ, 1988. 21 с.
4. Петухов Е.И. Вопросы работы школы с семьей. Методическая разработка и контрольные задания для студентов и молодых учителей. Херсон : ХГПИ, 1976. 118 с.
5. Петухов Е.И. Непрерывная педагогическая практика студентов как объект перестройки высшей педагогической школы. Методические рекомендации. Херсон : ХГПИ, 1989. 14 с.
6. Петухов Е.І. Дослідницька робота в педвузах як фактор підготовки студентів до творчої діяльності.

Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі : матер. респуб. наук.-практ. конф. Київ : Київський держ. пед. ін-т., 1975. С. 65–68.

7. Петухов Є.І. Оцінне опитування як метод дослідження спільної роботи школи і сім'ї. *Педагогіка. Республіканський науково-методичний збірник. Вип. 14. Методи педагогічних досліджень*. Київ : Рад. школа, 1975. С. 145–151.

8. Петухов Є.І. Коли в сім'ї школяр. Київ : Знання, 1972. 44 с.

9. Петухов Є.І., Петухова Л.Є. Вікові та індивідуальні особливості розвитку негативізму в педагогічно занедбаних підлітків. *Педагогічні науки*. 1997. Вип. 4. С. 12–15.

10. Петухова Л.Є. Учитель Херсонських учителів. *Педагогічні науки*. 1997. Вип. 4. С. 9–12.

11. Романюк А.І., Петухов Е.І. Вопросы наставничества в сельскохозяйственном производстве. *Школа, семья и общественность* : матер. IV Всесоюзных пед. чтений, г. Киев, 23–26 марта 1976 г. С. 111–115.

12. Сухомлинський В.О. Павліська середня школа : вибрані твори у 5 т. Т. 4. Київ : Рад. шк., 1976. С. 42–43.

13. Федяєва В.Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина XIX – XX століття) : монографія. Херсон : РІПО, 2010. 348 с.

REFERENCES

1. Babich L.V. (2005) *Pietukhov Ye.I. pro dytynu «iak renthenivskiy aparat shkoly i simi» ta yii sotsialne perevykhovannia [Petukhov E.I. about the child «as an X-ray device of the school and the family» and its social re-education]*. Tavriiskiy visnyk osvity. Naukovo-metodychnyi zhurnal. № 3(11). S. 5–16. URL: <https://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-%E2%84%9611.pdf> [in Ukrainian].

2. Kobzar B.S., Pietukhov Ye.I. (1992) Zapobihannia vidkhyleniam u povedintsi shkoliariv [Prevention of deviations in the behavior of schoolchildren]. Kyiv: Vyshcha shkola, 143 s. [in Ukrainian].

3. Petukhov E.Y., Vaikhanskyi S.S., Hedvylo A.Y. (1988) *Pedahohycheskyi vseobuch dlia rodytelei na predpriyatyy [Pedagogical comprehensive training for parents at the enterprise]*. Metodicheskie rekomendacii dlya organizatorov pedagogicheskogo prosvesheniya roditelej v obsheobrazovatelnyh shkolah i sovetah sodejstviva seme i shkole na proizvodstvennyh predpriyatiyah / sost. Kherson: KhHPI, 21 s. [in Ukrainian].

4. Petukhov E.Y. (1976) *Voprosy raboty shkoly s semej [Issues of school work with families]*. Metodicheskaya

razrabotka i kontrolnye zadaniya dlya studentov i molodyh uchitelej. Kherson: KhHPI, 1187 s. [in Ukrainian].

5. Petukhov E.Y. (1989) *Nepreryvnaya pedagogicheskaya praktika studentov kak obekt perestrojki vysshej pedagogicheskoy shkoly [Continuous teaching practice of students as an object of restructuring of the higher pedagogical school]*. Metodicheskiye rekomendatsyy. Kherson: KhHPI, 14 s. [in Ukrainian].

6. Petukhov Ye.I. (1975) *Otsinne opytuvannia yak metod doslidzhennia spilnoi roboty shkoly i simi [Evaluative survey as a method of studying the joint work of the school and the family]*. Pedahohika. Respublikanskyi naukovometodychnyi zbirnyk. Vyp.14. Metody pedahohichnykh doslidzhen. K.: Rad. Shkola, s. 65–68 [in Ukrainian].

7. Petukhov E.I. *Doslidnytska robota v pedvuzakh yak faktor pidhotovky studentiv do tvorchoi diialnosti [Research work in pedagogical universities as a factor in preparing students for creative activity]* // Problema udoskonalennia navchalnoho protsesu v pedahohichnomu VUZi : mater. rеспub. nauk.-практ. конф. / N.O. Levashova, Ye.I. Petukhov, Ye.P. Polyshchuk. K.: Kyivskiy derzh. ped. ін-т., 1975, s.145–151 [in Ukrainian].

8. Pietukhov Ye.I. (1972) *Koly v simi shkoliar [When there is a schoolboy in the family]*. K.: Znannia, 44 s. [in Ukrainian].

9. Pietukhov Ye.I., Pietukhova L.Ie. (1997) *Vikovi ta indyvidualni osoblyvosti rozvytku nehatyvizmu v pedahohichno zanedbanykh pidlitkiv [Age and individual characteristics of the development of negativism in pedagogically neglected adolescents]*. Pedahohichni nauky. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp.4, s. 12–15 [in Ukrainian].

10. Pietukhova L.Ie. (1997) *Uchytel Khersonskyykh uchyteliv [Teacher of Kherson teachers]*. Pedahohichni nauky. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 4, s. 9–12 [in Ukrainian].

11. Romaniuk A.Y., Petukhov E.Y. (1976) *Voprosy nastavnichestva v selskohozyajstvennom proizvodstve [Questions of mentoring in agricultural production]* // Shkola, semia y obshchestvennost : mater. IV Vsesoyuznyh ped. chtenyi (h. Kyev, 23–26 marta), s. 111–115 [in Ukrainian].

12. Sukhomlynskyi V.O. (1976) *Pavlyska serednia shkola [Pavlysh secondary school]* : vybrani tvory u 5 t. T. 4. K.: Rad. Shk., s. 42–43 [in Ukrainian].

13. Fediaieva V.L. (2010) *Simeine vykhovannia v istorychnii retrospektyvi (druha polovyna XIX–XX stolittia) [Family education in historical retrospect (second half of the 19th-20th centuries)]*: monohrafiia. Kherson: RIPO, 348 s. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.10.2024.

The article was received 22 October 2024.